

Van milieustraat naar hippe 'hub' voor grondstoffen

De strategische keuzes voor gemeenten

April 2018

Inhoud

Inleiding.....	4
Bestaande 'grondstoffen hubs' en voorbeelden.....	5
Casus: Retuna	6
Casus: Buurman.....	7
Casus: Upcyclecentrum Almere.....	8
In ontwikkeling	9
Uitdagingen & kansen	10
1. Prijs secundaire grondstoffen en producten.....	10
2. Kwaliteit en aanbod secundaire grondstoffen	10
3. Benodigde oppervlakte & ruimte.....	10
Visie en propositie IPR Normag.....	12
Investering en schaafeffect	12
Gedragbeïnvloeding en sociale doelstellingen.....	12
Online of offline	12
Propositie IPR Normag	13
Conclusie	14

Inleiding

In 2050 moet Nederland volledig circulair zijn. Deze ambitie heeft het Rijk gesteld als uitdaging voor overheden, bedrijven en instellingen. Voor het realiseren van deze ambitie op het gebied van huishoudelijk afval is er in 2014 een uitvoeringsplan VANG huishoudelijk afval opgesteld. Hierin staat onder andere dat het huishoudelijk restafval moet zijn gereduceerd tot 100 kg per inwoner per jaar in 2020.

Om deze ambities te halen zijn gemeenten voortvarend aan de slag gegaan om hun scheidingspercentages te verhogen. Gemeenten optimaliseren daartoe hun inzamelstructuur en/of voeren prijsprikkels in. Naast het afval aan huis draagt de gemeente, op basis van de Wet milieubeheer, ook zorg voor het huishoudelijk afval dat niet met de ophaaldienst mee kan. Dit afval wordt aangeboden op de milieustraten.

Gemeenten zien steeds meer kansen in het optimaliseren en benutten van hun milieustraat. Zo heeft de gemeente Almere bijvoorbeeld de milieustraat omgebouwd naar een 'Upcyclecentrum' om op die manier de focus te verleggen van afval naar grondstoffen. Verder zijn er verkennende onderzoeken uitgevoerd naar grondstoffenhubs in Amsterdam en Utrecht.

De vraag is op welke wijze een milieustraat benut en ingezet kan worden bij het verwerken van afval naar grondstoffen.

Hierin zijn verschillende keuzes te maken:

- Wordt er bijvoorbeeld op de locatie ruimte gecreëerd voor makers die dan toegang krijgen tot de aangeboden materialen?
- Is het vergroten van bewustwording bij de burgers het primaire doel of het reduceren van de hoeveelheid afval?
- Moeten hierbij werkplekken ontstaan voor mensen uit de sociale werkvoorziening?

Gemeenten kiezen voor verschillende invalshoeken in hun zoektocht naar de optimale grondstoffenhub.

IPR Normag ondersteunt gemeenten bij dit soort beslissingen door verschillende opties uit te werken en een objectieve analyse en beoordeling te maken. We maken onder meer inzichtelijk welke lokale en regionale partijen een rol willen spelen in het verwaarden van de grondstoffen die op een milieustraat worden aangeboden. We betrekken deze partijen bij het formuleren van de wensenlijst en rekenen vervolgens de businesscase door. Wanneer er een keuze is gemaakt, faciliteren we in het opstellen van de aanbesteding en de contracten met de ondernemers.

Kortom, IPR Normag helpt u met de gehele transitie van milieustraat naar grondstoffenhub!

Bestaande 'grondstoffenhubs' en voorbeelden

Er wordt gesproken over upcyclecentra, circulaire hubs en grondstoffenhubs. De één ziet een fysieke plek voor zich, de ander een online platform voor vraag en aanbod of een combinatie van die twee¹. Vanuit onze expertise in het gemeentelijk domein, geven we een beschouwing van de kansen en uitdagingen voor de transitie van milieustraten naar een grondstoffenhub.

In Europa en in Nederland bestaan verschillende voorbeelden van fysieke 'hubs' waar secundaire grondstoffen gekocht kunnen worden.

Aan de hand van drie sprekende voorbeelden wordt de gekozen aanpak beoordeeld. Deze beoordeling doen wij op basis van onze ervaring, bezoeken aan de hubs en gesprekken met ondernemers en partners. Daarnaast wordt – per concept – aangegeven welke grondstoffen worden ingezameld en wat er vervolgens mee wordt gedaan. Hierin maken we onderscheid in zes activiteiten:

0. Geen inname;
1. Overslag voor recycling elders;
2. Sortering;
3. Upcycling;
4. Bewerking voor hergebruik;
5. Hergebruik.

Afbeelding 1: Retuna Zweden (Bron: www.progrss.com)

¹ Onderzoeksproject voor de Grondstoffenmarktplaats, TU Delft, 2017

Casus: Retuna

ReTuna Återbruksgalleria is het (zelf uitgeroepen) eerste circulaire winkelcentrum in de wereld. ReTuna is in 2015 geopend en bevindt zich in de stad Eskiltuna, net buiten Stockholm.

De winkel bevindt zich naast de gemeentelijke milieustraat. De consument rijdt eerst langs de sorteerstraat, waar mensen van de gemeentelijke afdeling 'activiteit, motivatie en werk' een eerste selectie maken van de bruikbare en niet-bruikbare spullen. De bruikbare spullen worden naar verschillende recyclewinkels gebracht, waar medewerkers van die winkels een tweede selectie maken.

Naast de winkels is er in ReTuna ook een horecagelegenheid aanwezig en zijn er verschillende zalen waar workshops, lezingen en conferenties georganiseerd worden; zolang het thema maar iets met duurzaamheid te maken heeft. En het concept blijkt aan te slaan: in 2016 is er een omzet behaald van 8,1 miljoen SEK (€ 780.000) en zijn er sinds de opening 50 nieuwe banen gecreëerd (zie [website ReTuna](http://www.reتنا.swe)).

In de zomer van 2017 heeft een van onze adviseurs een bezoek gebracht aan ReTuna.

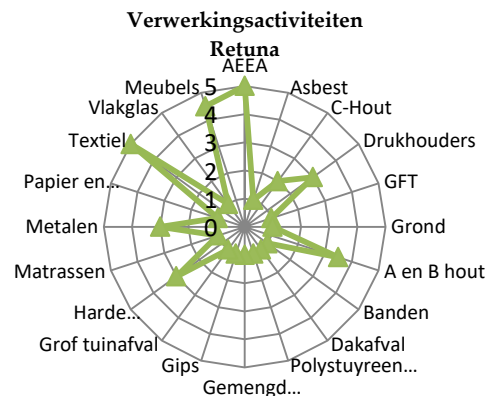
De volgende pluspunten en aandachtspunten werden geconstateerd:

Pluspunten

- Beperkte transportkilometers door plaatsing naast milieustraat.
- Consumenten hoeven maar naar één locatie te rijden met de grondstoffen en afval.
- De bewustwording is groot door de aanwezigheid van workshopruimte, ruimte voor conferenties en horeca.

Aandachtspunten

Hoewel geïnspireerd door de professionele en grootse opzet ontstond toch een beeld van veredelde kringloopwinkel. Er was van tevoren meer van verwacht en de uiteindelijke toepassing en verwaarding van de materialen was niet innovatief en zeker niet baanbrekend.

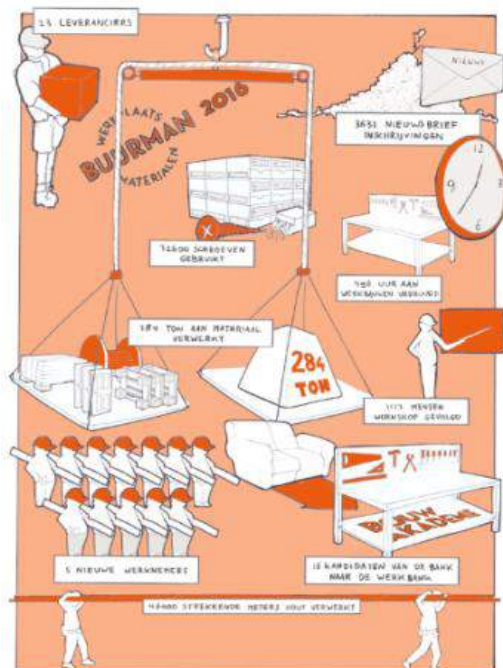

Afbeelding 2: Ingang Retuna Zweden (Bron: www.reتنا.swe)

Casus: Buurman

Buurman levert sinds 2014 tweedehands bouwmaterialen. Ze zijn gevestigd in de Keilewerf: een creatieve broedplaats in Rotterdam Noord-West. Doel is om mensen te inspireren met sloopmaterialen dingen te maken. Buurman organiseert hiervoor workshops en klanten huren er een werkbank als er thuis geen plek is. In 2016 heeft Buurman 284 ton aan materialen verwerkt. Hiermee hebben ze 16 mensen van de bank naar de werkbank begeleid en hebben 1.117 mensen een workshop gevolgd.

Voor de aanvoer van sloopmaterialen heeft Buurman over de afgelopen jaren een netwerk opgebouwd aan sloop- en bouwbedrijven die hun 'afval' aanbieden. In 2017 is Buurman een samenwerking overeengekomen met de gemeente Rotterdam om op twee milieustraten toegang te krijgen tot de sloopmaterialen. Deze materialen worden door de gemeente-medewerkers geselecteerd en periodiek opgehaald door Buurman.

Afbeelding 3: Jaarverslag Buurman 2016
(bron: Buurman)

In het voorjaar van 2017 heeft één van de adviseurs van IPR Normag Buurman bezocht.

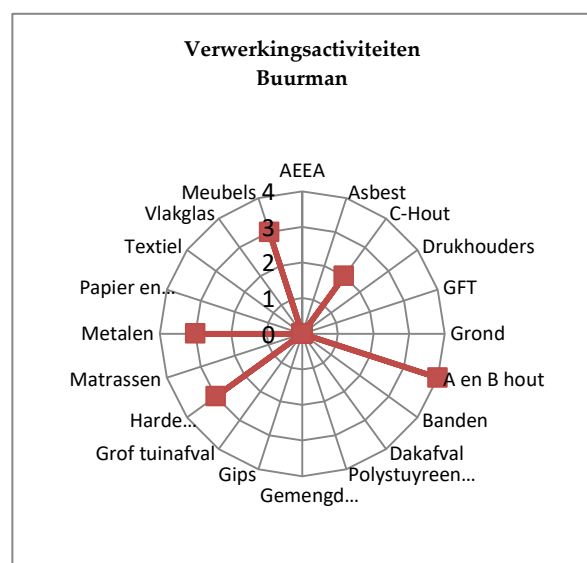
We constateren de volgende pluspunten en aandachtspunten van het concept:

Pluspunten

- Gezien de relatief beperkte beschikbare ruimte is het bewonderingswaardig dat Buurman zoveel materialen weet te verwerken.
- De focus op bouwmaterialen maakt Buurman onderscheidend ten opzichte van een traditioneel kringloopbedrijf.
- Buurman zoekt actief samenwerking met bestaande partijen om hun afzet en dus hergebruik te vergroten.
- Doordat Buurman zich vanaf het begin heeft gevestigd in een gebied met veel creatieve 'makers' had Buurman vanaf het begin een robuuste basis aan klanten.

Aandachtspunt

Doordat Buurman niet is gevestigd bij/in een milieustraat is de 'bewustwordingswaarde' laag. Huishoudens ervaren op het moment van aflevering van hun afval niet wat voor waarde er nog in het 'afval' zit.

Casus: Upcyclecentrum Almere

Upcyclecentrum Almere is in januari 2018 opgeleverd en is daarmee het jongste in Nederland op het gebied van de gemeentelijke milieustraten c.q. grondstoffenhubs. Het Upcyclecentrum volgt (qua opzet) het voorbeeld van ReTuna in Zweden. Net zoals ReTuna is er plek voor workshops en lezingen, is het geheel overdekt en zijn er werkplaatsen waar ondernemers producten vervaardigen uit materialen die ze verkregen hebben uit de milieustraat.

In het Upcyclecentrum mag er geen (directe) verkoop plaatsvinden. Het is de keuze van de gemeente Almere om de werkruimtes voor een ruime periode (twee jaar) 'om niet' beschikbaar te stellen aan de ondernemers. Juridisch gezien ontstaat hierdoor een situatie van marktverdringing en daarom is ervoor gekozen om directe verkoop niet toe te staan.

Omdat het Upcyclecentrum recent is geopend, is er nog weinig bekend over het succes. Over een paar maanden zal blijken hoeveel ton van het aangeboden materiaal is hergebruikt en hoe zich dit verhoudt ten opzichte van een 'traditioneel' ingerichte milieustraat. Daarnaast zal blijken of de opzet een rendabele businesscase oplevert voor de aangesloten ondernemers.

In het najaar van 2017 is een van onze adviseurs betrokken geweest bij de beoordeling van de markttuitvraag voor het aantrekken van ondernemers voor de werkplaatsruimten. In de maanden die volgden is er informeel gesproken met geïnteresseerde makers.

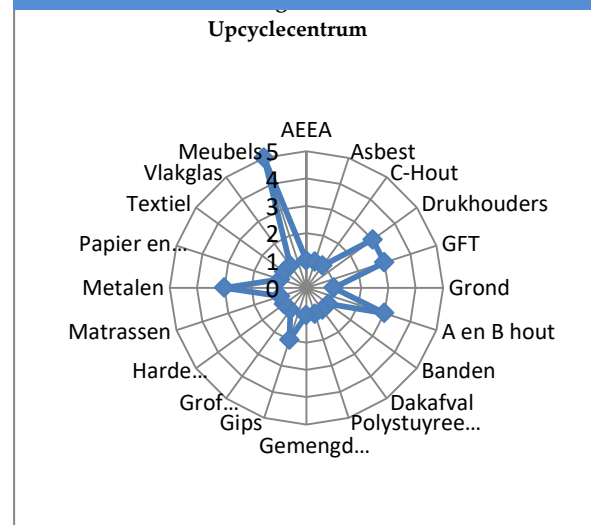
We constateren de volgende pluspunten en minpunten van het concept:

Pluspunten

- Het creëren van bewustwording staat centraal.
- Met andere circulaire ontwikkelingen in de regio, zoals de verbouwing van de Floriade, is rekening gehouden.

Aandachtspunten

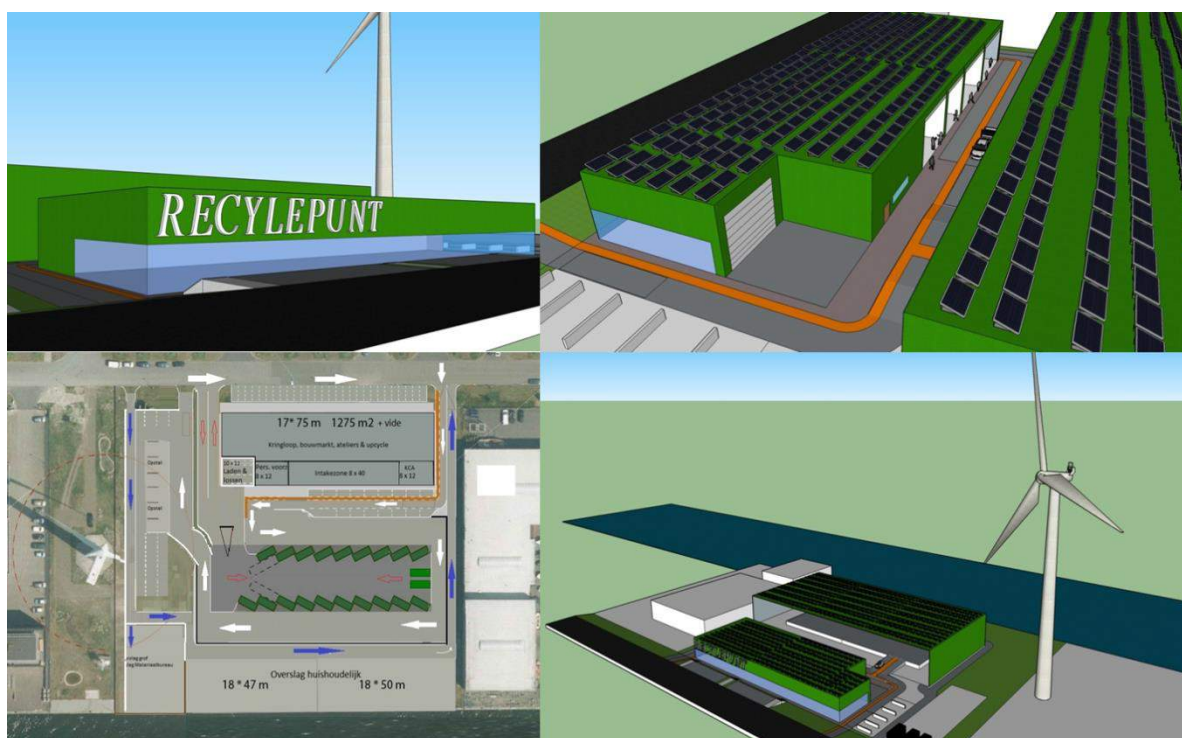
- De werkruimten zijn te klein om op schaal producten uit het afval te maken.
- Het verbod op directe verkoop doet af aan de belevingswaarde.
- Hoewel te omzeilen als de ondernemer een webshop heeft, zou het voor de beleving beter zijn als de consument direct iets kan kopen wat uit 'zijn' afval vervaardigd is.

Naast deze drie bestaande concepten is bekend dat er verschillende gemeenten bezig zijn met het onderzoeken van de mogelijke transitie van hun milieustraten. Onder andere de gemeenten Haarlem, Zaanstad, Amsterdam en Utrecht zijn de mogelijkheden aan het verkennen.

In het optimaliseren van de inzamelstructuur en daarmee het verhogen van de scheidingspercentages zijn we ver gevorderd en succesvol.

Om voor alle gescheiden grondstoffen een sluitende businesscase te maken blijft desalniettemin een grote uitdaging. Deze uitdagingen gelden ook voor de hubs.

Afbeelding 4: Conceptontwerp grondstoffenhub Amsterdam (bron: bijeenkomst Afval is Grondstof 28 maart 2018, Directie Afval en Grondstoffen, Gemeente Amsterdam)

Uitdagingen & kansen

Aan de hand van onze uitgebreide ervaring in de afvalbranche in combinatie met de reeds bestaande concepten ziet IPR Normag een aantal uitdagingen en kansen voor het concept 'grondstoffenhub'.

Of de uitdagingen breekpunten zijn voor de transformatie, wordt bepaald door de doelstellingen en ambities die de gemeente stelt.

1. Prijs secundaire grondstoffen en producten

Een van de grootste uitdagingen voor de circulaire economie is dat secundaire grondstoffen gemiddeld duurder zijn dan primaire grondstoffen en dat er daardoor nog weinig tot geen marktvraag naar is. Ook wanneer de prijs van ge-upcycleden producten wordt vergeleken met de prijs van producten uit primaire grondstoffen dan rijst de vraag of er voor de secundaire grondstoffen een koopkrachtige vraag gaat ontstaan. De gemiddelde vraagprijs voor een ge-upcycleden lamp is (bijvoorbeeld) € 180,- terwijl eenzelfde exemplaar gemiddeld € 95,- kost op de meubelboulevard. Door dit prijsverschil zijn vooral de mensen met een bovengemiddeld inkomen bereid deze producten kopen. Dit verkleint de markt en daarmee de hoeveelheid grondstoffen die hergebruikt worden.

2. Kwaliteit en aanbod secundaire grondstoffen

In sommige gevallen zit de prijs van secundaire grondstoffen op of onder de prijs van primaire grondstoffen. Voor deze gevallen is het vooral de uitdaging om voldoende aanbod en kwaliteit te bieden. Het aanbod van Buurman is (bijvoorbeeld) niet te vergelijken met dat

van een bouwmarkt. Buurman is afhankelijk van wat er binnenkomt.

Het is voor de consument de uitdaging om bij een grondstoffenhub niet dezelfde verwachtingen te hebben als bij een bouwmarkt. Er ligt hier echter ook een kans. De materialen en producten die bij een grondstoffenhub verkocht worden zijn uniek en zijn duurzaam. Er is een groeiende vraag naar duurzame, unieke producten en diensten.

3. Benodigde oppervlakte & ruimte

Het is noodzakelijk dat de prijs van secundaire grondstoffen zakt. Dit kan o.a. worden bereikt met het vergroten van de productieschaal. Voor de hub betekent dit dat er een aanzienlijke hoeveelheid vierkante meters nodig is voor de ver- en bewerking van de grondstofstromen.

In het geval van het Upcyclecentrum Almere is het door de beperkte beschikbare ruimte niet mogelijk om de productieruimten groter te maken. Om toch meer ondernemers aan te trekken, wordt nu gekeken naar omliggende bedrijfsruimten.

Om voldoende schaal te bereiken, zijn er enerzijds meer vierkante meters nodig. Anderzijds moet de prijs van deze vierkante meters betaalbaar zijn, omdat anders alsnog de kostprijs te hoog ligt.

Standaard Materialen

Wekelijks zijn er nieuwe spullen, maar sommige materialen hebben we (bijna) altijd op voorraad!

Lat €0,40 p/m

Plank v.a €0,50 p/m

Vloerdeel €1,00 p/m²

Badding €3,00 p/m

Balk €3,00 p/m

2"x4" €2,00 p/m

Plank 18-22 x 75 v.a €0,50 p/m

Plank 18-22x100 0,70 p/m

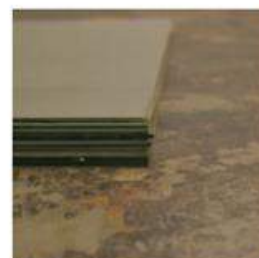
OSB v.a €6,00 p/m

MDF v.a €4,00 p/m²

glas €10,00 p/m²

plexiglas €15,00 p/m²

Afbeelding 5: Aanbod materialen Buurman (bron: www.Buurman.in)

Visie en propositie IPR Normag

Voor het bereiken van de VANG-doelstellingen zetten gemeenten verschillende middelen in, waaronder hun milieustrat(a)t(en). Of de transformatie van de milieustraat naar een grondstof-fenhub effect zal hebben op de hoeveelheid grondstoffen die wordt hergebruikt, valt nog niet te bepalen. Mede omdat er nog geen data voor beschikbaar is.

Aan de hand van onze ervaring in de afval en grondstoffenbranche hebben we hier wel een visie op. Of de hubs bijdragen aan het behalen van VANG-doelstellingen ligt, wat ons betreft, aan de te maken strategische keuzes.

Investing en schaafeffect

Eén van die strategische keuzes is de mate van investering.

Des te meer functionaliteiten en activiteiten er op de grondstoffenhub plaatsvinden, des te groter de benodigde investering. In de huidige situatie wordt er op de milieustraat alleen ingezameld en wordt het afval vervolgens door partners opgehaald voor verwerking en verkoop. Van de drie voorbeelden vinden er bij Eskiltuna op de meeste grondstofstromen verwaardingsactiviteiten plaats.

Onze verwachting is dat het aanbieden van verschillende functionaliteiten en activiteiten niet zal leiden tot een aanzienlijke reductie van het restafval. Er zal eerder sprake zijn van kilo's, dan van tonnen en slechts op een beperkt aantal grondstofstromen. Voor de verwaarding van (bijvoorbeeld) puin en zand is er een grote installatie en dus schaal en expertise nodig. Voor deze grondstofstromen is een hogere, lokale verwaarding dus niet mogelijk, dan wel wenselijk.

Dat zegt niet dat een grondstoffenhub geen goed besluit is. Een grondstoffenhub

heeft namelijk een aantal bijkomende effecten die niet worden gerealiseerd als er eenzijdig gekozen wordt voor schaal.

Gedragbeïnvloeding en sociale doelstellingen

De keuze voor de transformatie van de milieustraten kan ook op basis van de 'zachte kant' worden ingestoken. Door van de milieustraat een hippe grondstof-fenhub te maken, wordt het aanleveren van het afval door de consument een belevenis.

De opzet en inrichting van de grondstof-fenhub creëert een groter bewustzijn bij de consument, met als achterliggend doel dat het scheidingsgedrag verbetert.

Naast dit beoogde psychologisch effect biedt de transformatie de mogelijkheid om nuttige banen te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Online of offline

Wanneer wordt gesproken over grondstoffen-hubs kan het, naast een fysieke plek, ook gaan over online marktplaatsen². De milieustraten blijven – ons inziens – fysieke plekken waar consumenten hun grondstoffen aanbieden. Om meer hergebruik te realiseren, zijn de grondstoffen-hubs straks wel onderdeel van deze online marktplaatsen.

Doordat deze online concepten schaalbaar zijn, ontstaat er een sluitende businesscase die marktpartijen oppakken. Dit betekent dat de gemeenten geen leidende maar een faciliterende rol hebben in deze online marktplaatsen.

² Onderzoeksproject voor de Grondstoffenmarktplaats, TU Delft, 2017

Propositie IPR Normag

IPR Normag heeft jarenlange ervaring op het gebied van afval en grondstoffen en adviseert gemeenten 'hoe hun VANG-doelstellingen te halen'.

Een transformatie van de milieustraat naar grondstoffenhub heeft waarde als er gekozen wordt voor de integratie van de afvalinzamelstructuur met de juiste combinatie van faciliteiten en de daarbij benodigde vierkante meters om de juiste schaal te creëren.

Het maken van de juiste keuzes is een traject waar IPR Normag gemeenten in kan ondersteunen. In onze aanpak maken we inzichtelijk welke lokale partijen interesse hebben in de grondstoffen die op een milieustraat worden aangeboden. We betrekken deze partijen bij het formuleren van de wensenlijst en rekenen vervolgens

de businesscase door zodat er een juiste keuze voor de opzet gemaakt kan worden.

Wanneer er een keuze is gemaakt, faciliteren we tijdens de aanbesteding en de contractvorming met de ondernemers. Kortom, IPR Normag helpt u met de gehele transitie van milieustraat naar grondstoffenhub!

Heeft u naar aanleiding van onze visie op de transformatie van milieustraten interesse gekregen of heeft u vragen over wat uw gemeente met de milieustraten kan doen? Neem dan contact met ons op.

Onze circulaire economie-adviseur Marten Boels gaat er graag met u over in gesprek.

Contact:

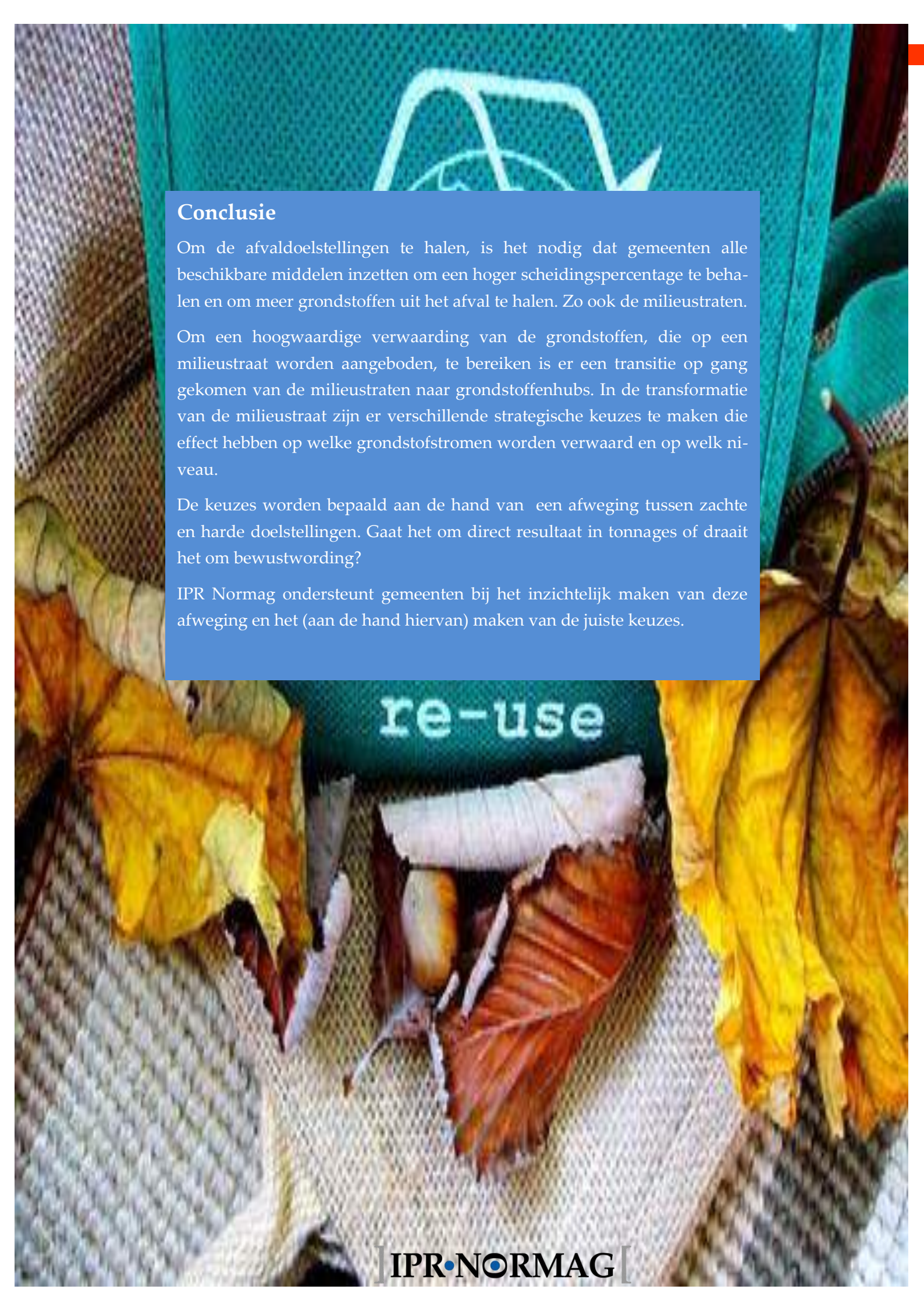
IPR Normag
Waarderweg 33, kantoor B10
2031 BN Haarlem

023 531 91 41

Marten Boels
Martenboels@iprnormag.nl

Afbeelding 6: ontwerp Upcycle center Almere (bron: upcyclecity.almere.nl)

The background of the page is a photograph of autumn leaves in shades of yellow, orange, and brown, scattered on a light-colored, textured surface. In the upper part, a green mesh bag is visible with a white graphic of a chair and the word 're-use' printed in white. A blue rectangular box containing text is overlaid on the left side of the image.

Conclusie

Om de afvaldoelstellingen te halen, is het nodig dat gemeenten alle beschikbare middelen inzetten om een hoger scheidingspercentage te behalen en om meer grondstoffen uit het afval te halen. Zo ook de milieustraten.

Om een hoogwaardige verwaarding van de grondstoffen, die op een milieustraat worden aangeboden, te bereiken is er een transitie op gang gekomen van de milieustraten naar grondstoffenhubs. In de transformatie van de milieustraat zijn er verschillende strategische keuzes te maken die effect hebben op welke grondstofstromen worden verwaard en op welk niveau.

De keuzes worden bepaald aan de hand van een afweging tussen zachte en harde doelstellingen. Gaat het om direct resultaat in tonnages of draait het om bewustwording?

IPR Normag ondersteunt gemeenten bij het inzichtelijk maken van deze afweging en het (aan de hand hiervan) maken van de juiste keuzes.